

Opmerkelijke rapporten

BRANDSMA O. H. 1997. *Onderzoek weidevogel-beheer en bodemfauna in het reservaatgebied Giethoorn-Wanneperveen. VIII (1992-1996)*. Dienst Landelijk Gebied, Natuurmonumenten & Provincie Overijssel, DLG-publicatie nr. 101, Zwolle.

Het veenweidegebied van Giethoorn-Wanneperveen kent een rijke weidevogelfauna, met naast Grutto's en Kieviten relatief hoge dichtheden van kritische soorten zoals Watersnip, Slobeend en Zomertaling. Een flink deel van het gebied wordt als reservaat beheerd. In opdracht van de Dienst Landelijk Gebied, Natuurmonumenten en de Provincie Overijssel heeft Obe Brandsma hier sinds 1987 de effecten van het beheer op weidevogels gevolgd. Dit rapport beschrijft resultaten uit 1992-96; over de jaren daarvoor werd al eerder gerapporteerd. Brandsma heeft veel aandacht besteed aan de invloed van bemesting en waterpeilen op regenwormen en emelten, het hoofdvoedsel voor volwassen Grutto's en Kieviten in de broedtijd. Tegelijkertijd werden dichtheden en het uitkomstsucces van legfels gevolgd. Veranderingen in beheer van (delen van) het gebied vormden hierbij waardevolle natuurlijke experimenten.

In een deel van het gebied waar reservaatbeheer werd ingevoerd en bemesting van het grasland achterwege bleef, werd tussen 1988 en 1990 een sterke afname van het aantal weidevogels vastgesteld. De bodem bleek hier sterk verzuurd te zijn, en regenwormen, die daar niet tegen kunnen, waren vrijwel afwezig. Op percelen die nog wel jaarlijks werden bemest, was de pH lang niet zo ver teruggelopen. Bekalking van de verzuurde percelen in 1992 leidde tot een lichte toename van de pH en een sterke toename van regenwormen in de volgende

jaren. Tegelijkertijd namen ook de dichtheden van Kievit en Grutto weer toe.

Aan het begin van het onderzoek kwamen op diep ontwaterde percelen (waterpeil c. 90 cm onder maaiveld) veel minder regenwormen voor dan op matig diep ontwaterde (-50 cm). Verhoging van de waterstand tot c. 20 cm onder maaiveld leidde op diep ontwaterde percelen (na enkele jaren) wel, maar op matig diep ontwaterde niet tot een toename van regenwormen. In beide gevallen namen weidevogels wel onmiddellijk in aantal toe, zodat niet alleen de biomassa maar ook de bereikbaarheid van het voedsel (zachte bodem) van belang lijkt. Ook soorten zoals Slobeend en Zomertaling profiteerden van de verhoging van de waterstand.

In de laatste jaren van het onderzoek nam de dichtheid van Grutto en Kievit weer af. Dit wordt geweten aan de hoge predatiedruk, met name door kraaien en vossen. Het verder verwijderden van bosopslag, die als uitvalsbasis kan dienen voor predatoren, wordt als maatregel bepleit. Een positief effect hiervan op de weidevogelstand is in het verleden al eens vastgesteld.

Dit rapport laat zien wat voor waardevolle informatie het kan opleveren wanneer beheersingrepen worden begeleid door onderzoek, vooral als dat niet beperkt blijft tot de aantalsveranderingen van de vogels, maar ook aandacht wordt besteed aan mogelijke mechanismen zoals broedsucces en voedselaanbod. De nadruk op voedselaanbod maakt dit rapport extra waardevol, want over de relatie tussen weidevogels en bodemfauna is in Nederland tot dusver meer geschreven dan er daadwerkelijk is onderzocht. – *Hans Schekkerman*

Boekbesprekingen

DEKKERS H. & EBBINGE B. 1997. *Ganzen, grazers op trek langs de vorstgrens*. Schuyt & Co Haarlem. 156 p. Prijs f 85,-. ISBN 90-6097-446-8.

Op 30 oktober 1997 tijdens het internationale ganzen-symposium in Zwolle werd feestelijk het eerste exemplaar van het boek *Ganzen, grazers op trek langs de vorstgrens* overhandigd aan Dr. Gerard C. Boere. Gerard Boere ontving het eerste exemplaar vanwege zijn inzet voor de samenwerking met de voormalige Sovjet Unie op het gebied van onderzoek in de Arctis. Voorafgaand aan de uitreiking was er een diaklankbord met prachtige beelden van ganzen. Veel van deze foto's zijn terug te vinden in het boek.

Ganzen, grazers op trek langs de vorstgrens is opgebouwd uit vijf hoofdstukken waarin aan de hand van fotomateriaal de jaarcyclus van deze vogels wordt gevolgd. De nadruk ligt daarbij op de zes soorten die min of meer algemeen zijn in Nederland (Grauwe Gans, Kol-, Riet-, Kleine Riet-, Brand- en Rotgans). De zeldzamere soorten en de exoten komen terloops ter sprake.

Bijna luchtig wordt in de tekst door Bart Ebbinghe het belang van het onderzoek naar deze soorten door het In-

stituut voor Bos- en Natuuronderzoek (IBN-DLO) gepresenteerd. Hij gaat in op onderzoeksvragen en de resultaten die tot dusver zijn bereikt. In de inleiding wordt gememoreerd aan een aantal 'natuurbeleidsvragen' die vanuit de overheid aan de onderzoekers werden gesteld. De antwoorden daarop zijn tussen de regels door terug te vinden. De tekst is makkelijk leesbaar geschreven en geïllustreerd met prachtig fotomateriaal. Bewust zijn een aantal foto's opgenomen die vooral de sfeer, de winterse omstandigheden en de dynamiek van de ganzen weergeven. Dat wordt niet bereikt met haarscherpe afdrucken. Bij de uitgave van dit boek is bewust gekozen voor het formaat 'landscape' waardoor de foto's beter tot hun recht komen.

In de Engelstalige samenvatting worden de trekroutes van de verschillende ganzensoorten met behulp van een overzichtskaart in beeld gebracht. Ook worden de belangrijkste onderzoeksresultaten aan de hand van grafieken weergegeven. Dit onderdeel had niet misstaan in het Nederlandstalige deel.

De passie voor deze groep vogels van Hans Dekker en Bart Ebbinghe komt duidelijk tot uiting in dit boek. Ganzen, grazers op trek langs de vorstgrens is professioneel uitgegeven, voor liefhebbers van ganzen de moeite

LEFRANC N. & WORFOLK T. 1997. *Shrikes. A Guide to the Shrikes of the World*. Pica Press, Robertsbridge, England. In Nederland en België uitgegeven als Dutch Birding Vogelgids 8 via Ger Meesters Boekproducties, Haarlem, Nederland. 192 p. ISBN 1-873403-47-X. Prijs f 80,-.

Negentiende eeuwse moralisten die zich aanmatigden óók vogels onder te brengen in een categorie goed of kwaad, schreven klauwieren zonder voorbehoud bij in de categorie kwaad. Of die arrogantie klauwieren veel schade heeft berokkend valt niet vast te stellen, maar een feit is dat de vier NW-Europese soorten veel terrein hebben moeten prijsgeven. In *Shrikes*, de nieuwste uitgave in de serie "Vogelfamilies van de wereld" van Pica Press, wordt die achteruitgang nauwkeurig beschreven. Auteur Norbert Lefranc, een Fransman, vermeldt van de Kleine Klapekster dat deze omstreeks 1880 in Frankrijk en Duitsland plaatselijk talrijker was dan de Grauwe Klauwier. In deze eeuw verdween de Kleine Klapekster uit België (1930), Luxemburg (1946), Zwitserland (1972) en Duitsland (1976). In Frankrijk resteren nog 50 paar met twee bolwerken, waaronder Languedoc-Roussillon. Hier is in samenwerking met wijnboeren een veelbelovend project opgezet dat beoogt het landschap te beschermen waar deze soort nu nog te vinden is. Er wordt zelfs een aan de Kleine Klapekster gewijde wijn geproduceerd, genaamd Pie-grêche à poitrine rose. Andere vogelsoorten die van het project kunnen profiteren zijn Kuifkoekeek, Scharrelaar en Ortolaan.

Het boek volgt de beproefde opzet van eerdere uitgaven in deze succesvolle serie. Na enkele inleidende hoofdstukken volgen de dertig soortbesprekingen. De auteur houdt zich dus aan de indeling van de in 1993 verschenen *A World Checklist of Birds* van Monroe en Sibley. De zestien kleurenplaten van Tim Worfolk zijn geslaagd. In de teksten gaat veel aandacht uit naar populatiedynamiek en de achtergronden daarvan. Aantalfluctuaties doen zich niet alleen bij de NW-Europese soorten voor. De Amerikaanse Klapekster *Lanius ludovicianus* geeft eveneens terrein prijs en hetzelfde geldt voor de Tijgerklauwier *Lanius tigrinus* uit Oost-Azië. De sinds 1928 niet meer waargenomen Newtons Klauwier *Lanius newtoni*, bewoner van het voor de kust van West-Afrika gelegen eiland Sao Tomé, werd in 1990 herontdekt. Al

bij al waren er voldoende zorgen over die intrigerende klauwierengroep om te komen tot een International Shrike Working Group die in 1993 in Florida haar First National Shrike Symposium hield. – Gerard L. Ouweneel

VAN DEN BERG A. B. & LAFONTAINE D. 1997. *Vogels in de kijker*. Tirion, Baarn. 216 p. ISBN 90.5210.278.3. Prijs f 49,50.

Laat de titel nog weinig los omtrent de inhoud, de ondertitel maakt meteen duidelijk waar het hier om gaat: "vogels waarnemen in bekende en onbekende gebieden in Nederland, België en Noord-Frankrijk." De meeste aandacht gaat uit naar Nederland (113 p.), daarna volgen België (43 p.) en Noord-Frankrijk (37 p.). Natuurlijk hebben de schrijvers (Arnoud van den Berg voor Nederland en Dominique Lafontaine voor België en Noord-Frankrijk) een selectie moeten maken. Daarbij moest wat Nederland betreft het strengst geselecteerd worden. Hierdoor worden nog al wat interessante terreinen niet of slechts terloops genoemd. Het voordeel van deze werkwijze is wel dat er ruimte komt om van de wel geselecteerde gebieden echt iets te zeggen. Opvallend zijn de goede routebeschrijvingen naar de beschreven gebieden. Zowel in Nederland als in Noord-Frankrijk werden verschillende terreinen met behulp van deze gids bezocht. Gewapend met goede detailkaarten waren alle terreinen te vinden. Per terrein wordt zowel op broedvogels als trekvogels ingegaan. Allerlei nuttige informatie zoals vertrektijden van boten, ligging van observatiehutten, speciale toegangsbepalingen e.d. maken dit boek tot een zeer bruikbare gids.

Het boek is geïllustreerd met zwart-wit tekeningen van Dirk Moerbeek en kleurplaten van Gerald Driessens. Hoewel de kwaliteit van deze platen goed is, hebben ze eigenlijk geen functie in dit boek. Elke potentiële koper is vermoedelijk in het bezit van een goede vogelgids. De ruimte die deze platen nu innemen had beter besteed kunnen worden aan het opnemen van meer kaartjes. Sommige gebieden zoals de provincie Groningen (Hoeksmeer bij Garrelswaer is niet eenvoudig te vinden) en het departement Pas de Calais (negen gebiedjes aangegeven op een kaartgedeelte van 2 cm²) hadden op die manier beter gepresenteerd kunnen worden. – Jelle van Dijk

Actualiteiten

Slaapplaatsen van meeuwen op daken

Door Bureau Waardenburg is in de winter 1996/97 onderzoek gedaan naar het gedrag van meeuwen rond slaap- en rustplaatsen. Dit onderzoek is uitgevoerd in de regio Eindhoven in opdracht van de gemeente Eindhoven. In de regio slapen meeuwen op een grote waterplas en op daken van bedrijfshallen op een industrieterrein. Nadien zijn elders in Midden-Brabant nog vier plaatsen gevonden waar meeuwen op daken op een industrieterrein slapen. Dat meeuwen op daken de nacht doorbren-

gen is uit de literatuur nauwelijks bekend. Het lijkt er echter op dat dit tegenwoordig geen unicum meer is. Komende winter zal het onderzoek naar het gedrag rond slaapplaatsen mogelijk worden voortgezet. Wij willen dan nader ingaan op de vraag waarom de meeuwen daken benutten en welke daken de voorkeur hebben. Graag komen wij in contact met mensen die elders in Nederland een slaapplaats van meeuwen op daken weten. Nadere inlichtingen bij: Bureau Waardenburg, Rob Lensink of Sjoerd Dirksen, Postbus 365, 4100 AJ Culemborg, 0345-512710.